

„Számomra az »Ember a Házában« az egyik örök dimenzió”

Beszélgetés Báger Gusztávval

Az idei Ünnepi Könyvhétre jelent meg Báger Gusztáv József Attila-díjas költő, egyetemi tanár, közgazdász *Napharang* című, a szerző mintegy háromszáz válogatott és ötven új költeményt tartalmazó kötete. Ebből az alkalomból kérdeztük a nyolcvanadik születésnapját ünneplő szerzőt.

– Az első hét kötetben olvasható „szövegeid” sokszólamú, üdítő villanások, világos-talányos, többnyire rövid állapotversek voltak a világról. Ezek alapján Tandori Dezső „a modernség klasszikusá”-nak nevezett. A 2008-ban megjelent *Míg leírom, felébredek* című kötetedben stílust váltottál. Mezey Katalin azt írta, Báger Gusztáv „nem lett hűtlen a gondolati lírához, csupán új, hatékony és az olvasóban erőteljes emlékképeket hagyó eszközt dolgozott ki, amely a líra és az epika bizonyos jellemzőit egyesíti, miközben éppen a szemlélet és narráció eredetisége, a hangvétel könnyed, ironikus, életteli volta és tömörsége révén maradéktalan versélményt nyújt.” Mi készítetted a váltásra?

– Versíróként kezdetektől fogva figyeltem és követtem az „Embert a Házában”. Számomra az „Ember a Házában” az egyik örök dimenzió. Sejt a testben. Gén a kromoszómában. Individuum a történelem organizmusában. Vagy úgy is megnevezhetném, hogy mondat a kontextusban. Egyén a társadalomban. S az ego, akár akarja, akár nem, hordozza a közeget, amibe beleszületett, mint csiga a házát. A nemzeti kultúra hajszálgökerei elérnek a liberális és a kozmopolita „szoftverekbe” is.

Első verskorszakomban – 1995–2005 között – ezt olyan módon

tettem, hogy nyitott ablakokon és ajtókon keresztül éltem együtt a Házzal. Egy felvillanás az ajtóban, kis szünetekkel újabbak az ablakok sorában, majd megint az ajtóban. Ezek jöttek és mentek, néha megálltak, emlékeztek, önmagukkal meditáltak, elindultak újra, összeölekeztek, nevettek és sírtak, tárgyakat emelgettek, és port töröltek – így álltak össze a képsorok, a montázsok. A Ház, a kaptár atmoszférája, a nyelvezete át-meg átjárja a benne dolgozó méheket.

A versem Tandori Dezső szavával rövid *rácsvers*, Petőcz András kifejezésével *gyökvers* lett, amely a létet közvetlen kijelentésként, de egyúttal a formális jellegzetességek révén közvetett módon is megjeleníti, s az olvasót bevonja az alkotás-értelmezés folyamatába. Igen, a párbeszéd vonzása mellett erre ösztönzött a kibontakozó informatikai forradalomnak az a jelensége is, amikor az irodalom (vers) nemcsak direkt üzenetet, hanem megfejten-dő kódot is hordozhat. Az olvasó számára e kódok megnyitását változatos beszédmóddal igyekeztem megkönnyíteni. Nem elég megörökíteni valamit, ennél több a befogadó értelmezésigénye. Esztétikai jelentést csak poétikai alakítottság, *emelt* nyelv hozhat létre, ahogy Reinhart Kosseleck mondta.

Ennek nehézsége miatt néha agódtam is, de vonzott a többszínű,

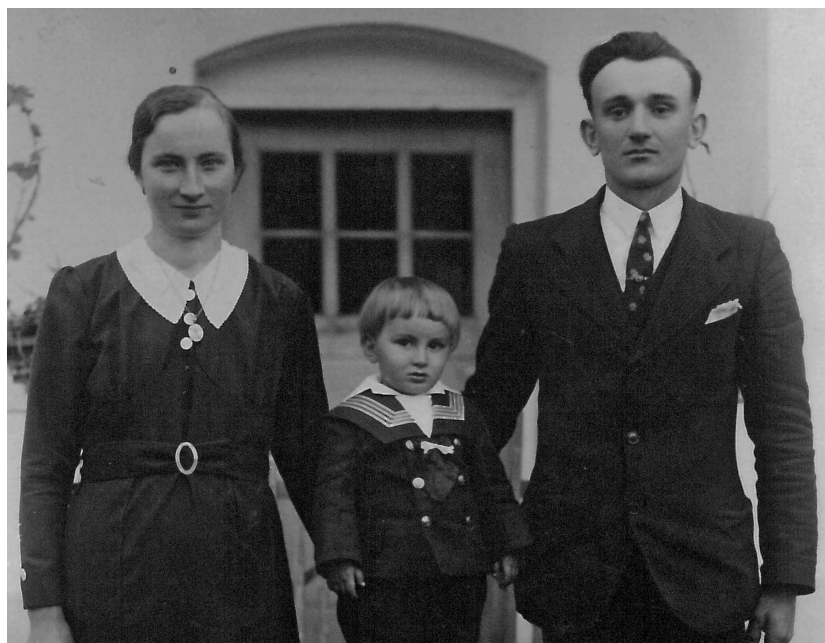

Fotó: Vadóc Dávid

az intertextuális helyzetekben és formákban rejlő lehetőségek kipróbálása. Például az impresszionista hangnemről az expresszionistára váltás, a szürrealista tónusok után a posztmodern mezőre, onnan pedig a realitás sávjára történő lépés.

E szaggatott, rejtjelzett, mozaikszerű kifejezésmóddal kapcsolatos szándékomat pontosan felismerte Mezey Katalin, amikor azt írta, hogy a versem „kevés vonallal megalkotott finom tusrajzokra emlékeztet.” Dekódolva – remélem – alkalmasnak bizonyult arra is, hogy az olykor tárgyiasnak tűnő verseim gondolati és érzelmi szempontból is egy új beszédkaraktert képviseljenek.

E kísérletezésre – a magyar nyelv teremtő ereje mellett – az is ösztökélt, hogy új fejlemények történtek a kortárs költészetben. A líra nyelve folyamatos változáson megy keresztül, de a szóban forgó időszakban egy radikálisabb beszédmódkiömlés tanúi lehetünk. A paletta egyre sokszínűbb lett. Megjelentek olyan új szövegvariációk, amelyek integrálták a tudományos-technikai vívmányokat. Az online folyóiratok nyelvezete is hozzáadódott, beépült a régi reflexek közé. Beérett valami, ami hatással volt rám. Új kibontakozás

Gyermekként szüleivel

vette kezdetét, amely kisugárzással volt arra az alkotói periódusra, amit akkoriban átéltem.

A 2008–2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság előtt azonban – legalábbis közgazdász füllel – egyre nagyobb morajlásokat lehetett hallani a Föld, különösen a globális gazdaság mélyrétegeiből. A kitörő válságvulkán lávanyúlványai közül néhányat még ma is kerülgetünk. A válságot és okait még ma is értelmezzük, hatásait az egyéni és közösségi életre még ma is orvosljuk.

Ahhoz, hogy átalakuló közállapotainkat megismerjük, nem elég csak kívülről követni az „Embert a Házában”, oda be is kell menni, leülni, és párbeszédet folytatni arról, hogy milyen is ez a Haza, ez a Világ. E változással a korábbi mikrokozmosz felvillanások helyén makrokozmosz távlatok nyíltak meg. Így kerekedett ki a líra és az epika összeolvadásából a *narratív hosszú vers* új változata, és szociológiai, közgazdasági, politológiai mozzanatokkal és motívu-

mokkal a költészetem. A diskurzusrend is kedvezett a hangnemváltásnak. Bár nem azért történt, hogy alkalmazkodjam bármilyen fejleményhez, hanem együtt akartam lélegezni a kor legnívósabb irányzataival.

– *Illyés Gyula és Csoóri Sándor tradícióját követve, érdeklődéssel fordultál a közélet, a közjó, az értékvilág változása felé. A mai magyar költészetnek, de az irodalom egészének is nagy az adóssága ezen a területen. Miként vélekedsz a mai magyar valóságról? Mire jutottál ennek a versekben történő vallatásával?*

– A líra még ma is képes megkerülhetetlen gondolati dilemmákat áttételesen magába fogadni anélkül, hogy sértene politikai és társadalmi érdekeket. El lehet mondani olyan víziókat, amelyeket használhat az olvasó lelki-szellemi gondjainak orvoslására. Nem oly módon, mint az odamondogató korszakában. Hanem a nyelv mással nem pótolható logikája segítségével. Miért ne használnánk ki ezt a lehetőséget arra, hogy

hozzászóljunk bizonyos féltett vagy féltett tabuk újraértelmezéséhez?

Manapság nagyon érdekes jelenségek frissítik az irodalmi tapasztalatot. Ilyenek a német médienwissenschaft Friedrich Kittler-féle applikációi és diskurzusai. Ezen kívül az Új Komolyság nevű mozgalom is hódít magának híveket, amelynek különösen örülök, hiszen az irányuk visszatérést is hirdet a klasszikus elbeszélésekhez. El kellett teljen egy jó adag idő, hogy újra hozzá merjünk nyúlni bizonyos érzékeny értéktémákhoz. A világmegértés döntően nyelvi közvetítésű. S így újra előrajzolódnak olyan értékformák, amelyeket már elrendezettnek hittünk. De már nem abban a köntösben, ahogyan korábban. Nemcsak a hangnemnek kell lecserélődnie, hanem mélyreható poétikai változásokat is be kell engedni a kánonba. Ez ma már könnyebb, hiszen az információk, az új irányzatok, trendek eljutnak mindenhová.

E célok elérésére több versben, elsősorban a *Hidegfront* és az *Edzésterv* című köteteimben tettem kísérletet. Az egyik irány a globális versek – köztük a *Világima*, *Az ország-esszék margójára* és a *Közgáz* című versek – írása volt, amelyek olyan kérdéseket vetnek fel, mint a világszegénység, mint az építészeti elszegényedés, az ember válsága, tehát tematikájuknál fogva a globális világ kérdéseit feszegetik.

A *Hidegfront* kötetben a második ciklus, a *Gyomorország* a közügyek, a gazdasági és szociológiai témák széles körét tekinti át. A *Valóság-show* utolsó sorai a legjellemzőbb megállapítást szeretnék az olvasói tudat részévé tenni: „Az elmondhatónál egy számmal

nagyobb / a fájdalom”. A *Reneszánsz* az Állami Számvevőszék vezetőjéhez íródott, benne ezzel a szövegdarabbal: „...a természetfölötti dolgok pályáján / a folyószámla valóban FOLYIK.”

Az *Edzésterv* számomra a minden nap előlről kezdés kötete, azzal a tudattal, hogy utoljára teszszük. Ez a születés–halál-gyakorlat olyan *Edzésterv*, amely szabaddá tesz, a szellem lámpását adja kezünkbe, s a lélek mindennapi tornáját szolgálja, hogy meglegjünk hétköznapiaink sötét labirintusából a kiutat.

A közgazdász valahogy így észleli a bajt, a közérdeket és közjót veszélyeztető kihívásokat; a költő viszont reménykedik a nem is oly távoli felemelkedésben.

– *Az utóbbi években költészetben felerősödött a tudatalatti örvénylésekből egy tudatfeletti rendezettség és harmónia iránti igény. Ez sokoldalúan megnyilvánul az utolsó négy kötetedben. Jól látom, hogy költészetednek ez az újabb fordulata az emberi minőség fel-emelésével, a szeretet, az együttműködés kultúrájának erősítésével, a közösségi élet erősebb megteremtését kívánja szolgálni?*

– A *Zongorahangoló* kötetemben egy japán tusfestő nyugalmával kísérlem meg szemlélni a nyelvet, a gondolkodást, az emberi lélek belső mozgásait. A versben nem a kétségek húzzák a mozdulat ívét, hanem a meggyőződés, hogy minden olvasó tudja lényeglegmelyén a választ: ki az a „zongorahangoló”, aki mindannyiunk szomszédja, s a csillagokon túli rendhez igazítja lelkünk húrjait.

Korszakunkban a materialista alapú szemléletek háttérbe szorulásával, üdvös módon, egyre több a metafizikával, istenhittel telítő-

A József Attila-díj átvételekor 2012-ben

dő életmű. Az így alakuló-érvényesülő világkép magához vonzza a csoportosulásokat és az egyéneket, a sorsokat nem kevésbé, mert van benne szellemi erő. Ellentétben az anyagi világot első helyre tevő elméletekkel, amelyek „holt kövek”, s néma tárgyakként hallgatnak. A másik jellemzője a jelenvaló praxisnak, hogy sok anyaghívó áttér az egyetlen ígéretes hitre, mert belátja, hogy az a leg-erősebb (és az egyetlen igaz) doktrína. Miért? Nemcsak érdekből, hiszem, hogy ennél tisztessége-sebb motivációk szaporítják a keresztények számát. Éspedig azok a tapasztalatok, amelyek korunkban megláttatják a kultúránk és a nyelvünk veszélyeztetettségét. Vigyázni kell az európai és a magyar, a keresztény kultúrára. Őrizni, ápolni kell például a versnyelv megújításával is.

A *Találgatom, mit üzensz* kötetben olvasható verseimmel betekintést nyitottam az álom és az ébrenlét közötti átmenet, a koncentrált és a csapongó figyelem, az öröm, a szomorúság, az emlé-

kezés vagy a másik emberrel történő eszmecsere forgatagába. Azt akartam, hogy a versek szimptomái legyenek az elgondolhatatlannak.

A *Nézi, ahogy nézem* kötet írása és összeállítása során annak a kérdésnek a válaszkeresése foglalkoztatott, hogy adhat-e igazi értelmet életünknek az a szellemi dimenzióitól megfosztott világkép, amely a keresztény Európát visszatántorítja önmaga értékeinek felismerésétől.

– *E költői irányultság és teljesítmény számára nehezen található hely átalakuló irodalmi életünk mai kánonvilágában. A nagy vonulatok egyikével sem azonosítható költészeted olyan szintetizáló kísérlet, amelyik a világ versben való megformáltsága tekintetében mindegyikkel élő rokonságban van. Egyetértesz ezzel a véleménnyel?*

– Élő rokonság. Szép meghatározás. Örülök, hogy ezt mondd. A beszédművészet a jelentésképzés eszköze. A semmit is felöltözteti a virtuóz lírikus, és úgy adja el, mint a tömör mindenséget. Ha

Az Áder Jánosnak, Magyarország köztársasági elnökének dedikált Hidegfront című kötet átadása a 2012. évi Könyvhéten

képes erre, mindegy, milyen stílusban teszi. Nem végérvényes tudás, és nem változatlan állapotú a mindenkori költő nyelve. Én is változom, s amennyire látom magamat korábbi verseim tükrében, talán jó irányba. Szabó Lőrinc, Weöres Sándor és Orbán Ottó került mostanában előtérbe az irodalomtörténet nagy vitáiban. Nem véletlen. Kozmikus érzülettel, nagy horderejű koncepciókkal kerültek az erősebb lét közelébe, Rilkéhez hasonlóan.

A kánon újraértelmezése igen csak időszerű. Ennek során olyan nyitott kérdések harmóniáját kellene megteremteni, mint a történelmi, a tudományos, a közgondolkodói és a szépírói beszédmód; a megújított és áttördelt tradíciók egyre markánsabb képviselete; az egészlvőség elfogadása és reneszánsza, valamint a globális világot tükröző összművészeti látásmód és új utak keresése, és így tovább, tovább.

Ilyen várt és nagy értékátalakulás megkezdése után remélem, hogy én is tudok majd „kánontin-tával” írni.

– *Azon szerencsés magyar költők egyike vagy, akinek négy válogatott kötete jelent meg külföldön. Mit jelentett számodra a külföldön tapasztalható érdeklődés?*

– Ha tágítani akarunk a horizonton, ami a befogadóink táborát illeti, a saját nyelvükön is el kell jutni hozzájuk. Itt fontos immár nemcsak az európai, hanem a globális kontextus is. A kultúrák ismerjék meg egymást, töltekezzenek egymás eredményeiből. De ne

erőltesse senkire olyan kultúrát, ami eleve más gyökerekkel bír. A metaforikus megalkotottság, a szövegközpontúság és a nyelvjátékok már megérkeztek Magyarországra. Utolértük a hozzáférhető reflektálást.

De ahhoz, hogy a magyar irodalmi gondolkodás, a szövegalkotói gyakorlat utolérje az európai irodalmakat, elengedhetetlen, hogy a mi legjobbjaink is megszólaljanak más nyelveken. Ez nem azt jelenti, hogy hagyományainkat felül kell írni.

Mindezért számomra nagy megtiszteltetés, hogy egy kicsit én is bekapcsolódhattam az európai költészetek párbeszédébe. Ráadásul oly módon, hogy a szóban forgó országok kiadói adták ki a válogatott és új verseimet olyan jeles fordítók közreműködésével, mint Kabdebó Tamás, Máté Imre, Forrai Eszter és Sylvie Reymond-Lépine. A kötetekről megjelent recenziók, sajtótájékoztatók azt üzenték, hogy a külföldi olvasók, kollégák is megértették versüzeneteimet.

Pomogáts Béla

Machu Picchunál, a modern világ hét csodájának egyikénél 2018 júliusában